

Воја Марјановић

Исповест дечака са села

(Видоје Подгорец: ПРВОТО ПИСМО, Детска радост, Скопје 1972)

Романе о минулом детињству који имају своје радости и туге најчешће примамо са симпатијама, мада све зависи од степена пишчеве даровитости и суме „задржане мрве детињства“. Такви романи буде у нама мир и немир протеклог али и надокнађују непознат фонд чињеница означен као богатство ствара лачке индивидуалности.

Нови роман Видоја Подгорца „Првото писмо“ у ствари је рељефна слика богатих импресија детињства чији су доживљаји посве реалистички, па тиме и летерарни приступ не иде од света јаве. У средиште овог романа Подгорец ставља фабулу аутобиографског карактера. То је једноставна и драматична прича о дечаку са села који одлази у град на школовање, и ту, у интернатској средини, доживљује разноврсне перипетије, више као последице неминовних законитости живота, него као узроке његовог васпитања, социјалног порекла или етичких предиспозиција. Читава тематика романа, на тај начин, исповедно саопштава пут дечака од куће, из амбијента социјалне породице и села, његових крштења са животом (зараза шугом, лоша исхрана, носталгија за кућом и родитељима, стројност интернатског живота, чари другарства, страст за књигом и прва љубав) и коначног озарења — крај школовања и добијања учитељске дипломе.

Поштујући одабран композициони приступ „о наслагама утисака из детињства“, о његовим уздасима и осмесима, Подгорец се користио позицијом да у роман унесе одребене епизоде које су чиниле пуноћу опште радње, градећи њен ток и чинећи да се слика пишчеве повести доживи као део незаборавног живота у коме живи сав каснији па и данашњи одблесак, потстрек и оптерећења.

Свакако ова надахнута визија насталих пишчевих сећања налазила је поуздан ослонац и у ликовима кави су пишчеви Другови (Климент, Иван, Весна), а онда ликови одраслих (отац, мајка, професор Дроздовски и др.) чије је присуство у роману отворало пут ка виђењу света, пут у познанство и братимљење са њим. Подгорчев однос према људској доброту и нежности управо је до те мере у роману идеалан да одговара психологији дечјег наивизма: пада у очи, на пример, племенита саједињеност пишчевих осећања са појмом другарства, затим доброта професора Дроздовског — и, ван свега, ауторов властити хуманизам испољен у чежњућу за родним селом и његовим светом, оцем и мајком, болно осећање неправде према сиротињи, итд:

„Темни и неспокојни мисли почнаа да ми ја разјадуваат главата: можеби мајка ми се разболела, лежи во постела неподвижна,

се тревожи што на своето дете не може да му напише барем неколку реда!? Единствено нејзината слабичка, ковчеста рака можеше да начкраба нешто кри во-лево; грубите раце на татко ми го знаеја само ракописот на ралото, на браздите. До нивната испукана опинчава кожа никогаш не се допрело нешто малечко што се вика молив.

А на тргнување уште и ми ветил: Кога ќе го ожнееме и овршиме оризот, ќе ти пратиме пари да си купиш панталони и чевли."

Нема сумње, овај Подгорчев роман содржи све раније одлики неговите прозе. А то су: реализам као литературни метод, једноставност фабулирања и неопсредно обликување ликова као и чести наноси лирског, датих у опсервирању пејзажа и унутрашних монолога личности:

„Тогаш нешто се прелса во мене, се скина нешто и јас затреперив. Тој човек, со оние негови зборови што ја искажуваа голата и чиста вистина, си от ме обзеде, ме рани и истовремено ме лекуваше. И, јас не можев да ги задржам солзите, оние про-чистувачки солзи што извираат од дното на срцето, што ги мијаа сите црнила и нечистотии од душата. Чувствував како тие солзи ме ослободуваа од грижите и тежобите, од неосознатите гревови; низ нив јас се рагав повторно, но сега свесен за тоа рагање.

Беше ли тоа аплауз што згрме веднаш по неговиот говор, се уриваше ли небо то зградата ли пагаше, за сето тоа не бев свесен. Оликајк'и со растресени рамиња, тетеравејк'и се по амфитеатралните студени скали, брзав кон моето парче света земја.

Пагаше снег, мек и густ снег пластеше над целиот град, над целиот свет, како да сакаше да ги покрие сите црни траги што ги остават луѓето зад себе”.

Додуше, неке слабости овог романа могу се запазати баш у тој пренаглашеној патетици емоције, у дози прекомерне мекоте исповести а и пишчевој стилско-публицистичкој фразологији која у погледу лакоће читања не смета, мада оставља утисак литературно неизбрушеног текста.

Свој нови роман, седми по реду, „Првото писмо“ Видоје Подгорец није писао на брзину, иако је познато да он припада писцима „муњевитог пера”. На овај утисак упућује нас стрпљиво структурирање по мана, потом одсмишљена и литературно спроведена инспирација — као и богатство доживљеног детињства, више да то као социолошка слика македонског села и провинције, њених људи и сиромашних година после рата. Ако би се, најзад, мерио естетски ниво овог Подгорчевог романа могло би се рећи да он не премаша негово „Бело циганче” роман изузетне поетске визије детињства, мада је „Првото писмо” неупоредиво изнад романа какви су „Овчарчето Бош”, „Војвода Рајна” и други.